

ZENTRUM FÜR SOZIALE INNOVATION

CENTRE FOR SOCIAL INNOVATION

Kiegészítő modul

„Learning Region a JORDES+ bioszféra régióban“

Zárójelentés

Sanna Harringer, Josef Hochgerner

Bécs, 2004. december

Tartalmi áttekintés

1.	Célkitűzés	3
2.	Fogalommeghatározások	4
3.	Példák a „tanuló régió“ kialakításával kapcsolatos kezdeményezésekre	8
4.	A megvalósítás folyamatai	11
5.	A „tanuló régió“ menedzsmentje	14
6.	A folyamatok támogatása „balanced score card“-dal	15
7.	Hálózat kialakítása a „tanuló bioszféra régió“ ösztönzésére	18
8.	„Tanuló régió“ záró workshop és továbbvezető tevékenységek	25

Függelék:

„Learning Region a jordes+ bioszférarégióban“ prezentáció az F workshop keretében: Stratégiai kialakítása 2 (Sopron, 2004. december)	29
--	----

1. Célkitűzés

A „tanuló régió“ modul célja a „tanulás“ és „regionális fejlesztés“ témakörök bizonyos alapvető koncepcióinak gyakorlati alkalmazása.

Nem az a fontos, hogy a téma áttekintése, a megfontolások és elemzések minden részletre kiterjedjenek, hanem sokkal inkább az, hogy megvalósítható cselekvési lehetőségeket nevezünk meg és válasszunk ki. Ezeket a lehetőségeket azonban mindenképpen olyan szélesebb vonatkoztatási rendszerbe kell foglalni, amely tekintetbe veszi mind a tudományban, képzésben, regionális politikában, mind pedig a nemzetközi életben végbement változásokat.

A szóba jövő irányadó projektek összetettségéből és sokféleségéből, valamint a belőlük levezethető, a bioszféra régióban történő tanulásra vonatkozó tevékenységekből ennek a modulnak az eredményeképpen

- a) tervek áttekinthető mennyiségét kell kiszűrni, és
- b) össze kell fogni az e tervek szempontjából lényeges szereplőket (stakeholder) a továbbvezető együttműködés érdekében.

Így az a legfontosabb, hogy megértsük, mi a jelentése és milyen hatása lehet egy „tanuló régióknak“ „a bioszféra régió és Zöld Közép minta“ kontextusában: Mi mindent kell megtenni és megtanulni, hogy a bioszféra régió céljait elérjük, illetve hogy ezek megvalósítását támogathassuk?

Példákon keresztül lehet a legjobban elmagyarázni, hogy mit kell vállalni a célkitűzések megvalósítása érdekében. A megfelelő példákat konkrét tervek formájában mutatjuk be ismertetve az irányadó keretfeltételeket és a tervezés adott lépéseit. A tartós hatás biztosításának ugyanakkor az a legjobb útja, ha útjára indítjuk a megfelelő projekteket, és kialakítjuk ezek hálózatát.

2. Fogalom-meghatározások

A könnyebb eligazodás érdekében a továbbiakban bemutatjuk azokat az egymásra vonatkoztatott elgondolásokat, amelyeket kiindulópontnak választottunk a „tanuló régió“ kiegészítő modulban megjelölt munka további strukturálásához.

A „tanuló társadalom“

Egy nemzetközi konferencián¹, ahol számos tudományos terület, valamint az Európai Bizottság, az OECD, stb. szakértői, politikusok és a képzési intézmények, a gazdaság területéről érkező gyakorlati szakemberek vettek részt, 2004. júniusában a „tanuló társadalom“ fogalmára vonatkozóan a következő meghatározást dolgozták ki és tették közzé:

*VISION of the **Learning Society***

„The learning society puts knowledge at the core of society with a new mode of production and consumption where knowledge is the predominant source of value-added with new rules of governance and distribution. The learning society increases people's degrees of freedom by giving people more effective means for using their competencies.“

A tudás megszerzésének és felhasználásának egyre növekvő jelentősége elvezet a „tudásalapú közgazdaság“ fogalmához: Míg az ipari árutermelő gazdaság és a hozzá kötődő szolgáltatások főként az olcsó nyersanyagok, az energiához való lehetőleg akadálytalan hozzáférés és a munkaerő hatékony alkalmazása által növekedhettek, e feltételek a jövőben már nem lesznek elegendőek a növekedéshez. Először, mert beleütközünk a nyersanyag felhasználásának, a termőföld kihasználásának, és általában a természetes környezet kizsákmányolásának a határaiba, másodsor, mert az energiaellátás szokásos formáinak drágulása éppúgy korlátozza a növekedést, mint a kockázatos magas szintű technológiák, harmadszor pedig az új technológiák és a munkaerő még hatékonyabb alkalmazása és a specializált képzési formák sem biztosítják a fenntartható fejlődést. Az új technológiák, specializált szaktudás, és az együttesen véve magasabb képzettségi szint bár szükséges a gazdasági növekedéshez, de ezek egyúttal az ipari fejlődés

¹ Irish Presidency Conference „Foresight for innovations – thinking and debating the future, shaping and aligning policies“, University College Dublin, 14-15 June, 2004.

következményei és kísérőjelenségei is². A „tudásalapú közgazdaság“ fogalma ezzel szemben egy olyan gazdasági formát jelöl, amelyben a jelentős technológiai fejlesztések együttthatásáról való tudás (IKT, nanotechnika, szintetikus anyagok, biotechnológia ...) ³ és a tudásból való értékteremtés maga is a gazdasági növekedés tényezőjévé válik. Az ilyen alapokon létrejövő innovációk lehetővé teszik az alkalmazott eszközök számára a növekvő hozamot, miközben az innovációk és az új termékek különösen a hagyományos energiatermelésben nem képesek a csökkenő hozamok⁴ elméletének ellenszegülni. A jövőbeli társadalmi és gazdasági fejlődés folyamatai számára, nem utolsósorban a komplexsége váló globális korlátozások miatt, nem lesznek elegendők a funkcionális differenciálások⁵: Éppen a globalizáció, a munka és a hétköznapi élet folyamatainak egyre növekvő mobilitása és technikára épülése teszi szükségessé a „tanuló társadalmat“, amely számára J. Minsch⁶ négy „tervezési elvet“ nevez meg: reflexivitás (az egészre kiterjedő észlelés), önszerveződés és részvétel; konfliktusok szabályozása; innováció (kereső, tanuló és alkotó folyamatok). Különösen az innovációval összefüggésben lehet a régiók, vagy még inkább a „tanuló régiók“ fontosságát, illetve az itt képviselt, a szereplők tervezett hálózatba foglalására vonatkozó koncepció fontosságát nyilvánvalóvá tenni: „Az innováció-kutatás alátámasztja a *szereplők partnerségének* jelentőségét az innovációs folyamatokban. Az együttműködések és a hálózati stratégiák ösztönzik az innovációs potenciált. Kihegyezve így lehetne megfogalmazni: *Az innovációs erő a megfelelőképpen kialakított regionális környezetben rejlik*, és nem egy elvont nemzeti vagy nemzetközi térségben.

Az innováció-kutatás és a fejlődéstudomány még egy fontos dolgot tanít nekünk: *A sikeres fejlődésnek a saját kezdeményezés a feltétele*. A regionális (fenntartható) fejlődésre vonatkoztatva mindez a következőt jelenti: mindenek előtt annak akarásáról van szó, hogy sorsunk irányítását kezünkbe vegyük – és ne várjunk külső segítségre.“ (Minsch, 2000, S. 5; *Hvhbg. J.H.*)

² James Beniger, The Control Revolution; Harvard, 1986

³ vgl. Lester Thurow, Die Zukunft der Weltwirtschaft, 2004

⁴ Brian W. Arthur, Competing Technologies and Economic Prediction; in: IIASA Options, 2/1984

⁵ Steigerung der Effizienz von Teilsystemen durch Arbeitsteilung, Spezialisierung, Abschirmung gegenüber Wechsel- oder Nebenwirkungen; vgl. Niklas Luhmann (1984)

⁶ Jürg Minsch, Nachhaltige Entwicklung, Wissensgesellschaft und Globalisierung – eine Reflexion zur Weiterentwicklung der offenen Gesellschaft, Paper „Remote Congress – Neue Ideen zur Regionalpolitik“, Ötz 2004

A „tanuló régió“

A „tanuló régió“ fogalma a „tanuló szervezet“ logikáját követi, és így módon jelentése nem azonos a „tanulni a régióban“ jelentésével – azonban egy tanuló régióban a tanulás értéke két szempontból is növekszik: először, mert a tanulás a regionális folyamatok középpontjába kerül (a tudás jelentőségéhez hasonlíthatóan, a „learning society“ fenti meghatározása szerint), másodsor, mert a tanulás (általánosabban: tudás) a régió fejlesztésének és tervezésének szisztematikus része.

A „tanuló (bioszféra) régió“ stratégiai kifejlesztésére tett alkalmas kezdeményezések azonosításának és kiválasztásának vezérfonalaként a tanuló régió gyakorlatban és elméletben megalapozott koncepcióit, valamint nemzetközi példákat és programokat lehet felsorakoztatni.

Ehhez a munkához jó alapot jelentenek a CEDEFOP publikációi, amelyekben különösen a társadalmi tőke fejlesztésének fontosságát, a tanulás interaktivitásának, valamint a projekt-teamekben és hálózatokban való együttműködésnek a jelentőségét emelik ki:

A (...) globalizáció és a „helységek és távolságok jelentőségének előre jelzett csökkenése“ ellenére, amely részben az internet-technológia előrelépéseire vezethető vissza, a régió vagy a helyi közösségek továbbra is gyűjtőpontokként viselkednek a társadalmi és gazdasági élet megújítása és fenntartása szempontjából. Az EU gazdasági és szociális kohéziót elősegítő politikájának keretében például a regionális szinten végrehajtott intézkedések nagyon eredményesnek bizonyultak. Kis méretűknél fogva a régiók a tervezésre fordított erőfeszítéseiket jobban tudják koordinálni és rugalmasabban képesek reagálni, mint a nagyobb nemzeti egységek (...). A szoros személyes kapcsolatok lehetősége, a közös identitás érzése és a közös történelem képes ösztönözni a helyi szintű munkában való intenzív részvételt, amelynek révén az úgynevezett „társadalmi tőke“ létrejön – ami nemzeti szinten nem mindig történik meg. (...) Azonban az előrelépések még az újításokat igénylő régiókban is csak akkor lehetségesek, ha ott előrelátó intézmények és egyes emberek vannak, akik magukra vállalják a vezető szerepét a koncepciók kidolgozásában és a szereplők közti együttműködés ösztönzésében az egész régióban. (...)

A „régió“ szót a „tanuló régió“ fogalomban sokkal átfogóbb értelemben kell érteni, mint egy intézményesen vagy jogilag meghatározott régiót. Nagyon sok esetben a „tanuló régió“ olyan kis közösségeket jelent, városokat vagy falvakat, amelyek részesei (...) tanulási folyamatoknak. A legfontosabb szempont, hogy a fejlődés együttes folyamat legyen, amelynek célja egy olyan eredmény elérése, amely minden érintett érdekében áll, és a lentől felfelé és fentről lefelé ható (top-down- és bottom-up) fejlesztések során (...) egymásba kapcsolódnak. A sikeres partneri kapcsolatok a helyi adottságokat tükrözik, és nem kell őket kikényszeríteni, és nem követnek semmilyen standard modellt sem. A (...) „tanuló régióban“ elsősorban arról van szó, hogy a szociális és közgazdasági célokat integrálva valósítják meg. A regionális tanulási kezdeményezések pedig azt jelentik, hogy a helyi közösségek olyan helyzetbe hozzuk (különböző érdekcsoportokba tartozó személyek bevonásával), hogy életszínvonalukat és életminőségüket mind közgazdasági, mind pedig szociális szempontból is képesek javítani.

A „tanuló régió“ fogalomban szereplő „tanulás“ szó felveti (...) az oktatási intézmények szerepének kérdését a „tanulás“ regionális környezetben való ösztönzésével kapcsolatban, valamint azt a kérdést, hogy ezek az oktatási intézmények miként tudnának ezen a téren katalizátorokként közreműködni, vagy a többi szereplővel együtt aktív partnerekként tevékenykedni. Először is tisztázni kell a „tanulás“ koncepcióját regionális összefüggésben.

A képző intézmények hagyományosan abban látják fő feladatukat, hogy azokat az egyes személyeket oktatásban és képzésben („tanításban“) részesítsék, akik majdan, az iskola befejezése után más intézményekben (vállalatoknál, közintézményekben, illetve közösségi intézményekben) fognak tevékenykedni, hogy a megtanultakat alkalmazzák.

Ezt jelölhetjük a „tanulás“ lineáris koncepciójaként, amely az általános és szakmai formális képzés első szintjére jellemző. A tanulási folyamat egy másik megítélési módja, amely nincs olyan széles körben elterjedve, de amely a „tanuló régió“ koncepciójának magját képezi, az úgynevezett „interaktív tanulás“. Ez a „szociális és a szervezettel kapcsolatos tanulásra“ vonatkozik, amelyre azoknak a különféle szervezeteknek és érdekcsoportoknak – technológiai és szociális kutatás/fejlesztés intézményei, oktatási intézmények, vállalatok, szociális partnerek, közösségi intézmények (civil társadalom) – az együttműködések kerül sor, amelyek azért működnek együtt projekt-teamek vagy dinamikus hálózatok formájában, hogy a közös célt elérjék. E modell szerint a tanulás felszínre hozza a közösség érdekeit szolgáló „viselkedést“ és „know-how-t“.

A kooperatív tanulásnak éppen ez a fajtája, amely nagyrészt informális módon, és az adott projektre vonatkozóan (gyakran speciális problémák megoldása közben) történik, és nem a (...) formális tanulás az alapja a „tanuló régió“ koncepciójának. A képzés területén a két fent leírt tanulási formának, vagyis az egyéni formális tanulásnak és a társas/szervezetre vonatkozó tanulásnak egymással kiegyensúlyozott viszonyban kell állnia. A „tanuló régió“ koncepciója ezzel szemben erősebben kapcsolódik a társas/szervezetre vonatkozó szempontokhoz. A fő hangsúly éppen ezért az új „társas tanulási módszerek“ bevezetésére tevődik.

Forrás: Agora XI: Die lernende Region; CEDEFOP Panorama Series Nr. 75; Luxemburg 2003.

A tanuló régió koncepciójának célja azon túl, hogy egy adott régióban élő népesség tudásszintjét vagy képzettségi szintjét pusztán megemelje, az, hogy a régió lakosainak, intézményeinek és szervezeteinek „szisztematikus tanulását“ elősegítse. A tanulás e formája nem csak ahhoz vezet, hogy az egyes emberek tanulásuk során kanyarokat tesznek, hanem hogy maguk a *tanulás folyamatai* is megváltoznak: Annak a módja, ahogyan a tapasztalatokat, adatokat, információt és tudást feldolgozzuk, a választási lehetőségek száma és formája, amelyek közül döntés útján választanunk kell, mind megváltozik⁷. Mindez szükségessé teszi bizonyos tanulási folyamatok bevezetését és irányítását, az intézmények és a tanulási formák, valamint a tanulás megváltoztatását.

⁷ Vö. Gregory Bateson, 1971: Ökologie des Geistes

3. Példák a „tanuló régió“ fejlesztését szolgáló kezdeményezésekre

Több mint 20.000 európai szakértő működött közre 2000 óta az új európai oktatási stratégia kidolgozásában. Ennek eredménye az Európai Tanács 2002-es Barcelonai Megállapodása: az EU-tagállamok úgy akarják képzési rendszereiket átalakítani, hogy az emberek számára minden életkorban és képzési szinten, egész életük során nyitva álljon annak lehetősége, hogy tovább képezzék magukat – és ezt meg is engedhessék maguknak. Valamennyi tagállam elkészítette ehhez az élethosszig tartó tanulásra vonatkozó akciótervet.

Ausztria

Ausztriában már a „tanuló régió“ címet viselő, illetve ennek megteremtése céljából rendezett tanácskozásokat megelőzően végrehajtottak egy ADAPT-projektet Grazban. Már itt kiemelték a tanulás központi jelentőségét a regionális fejlesztés szempontjából, valamint a különféle szereplők közti tartós interakciós és kapcsolati struktúrák felépítésének szükségességét.

A „Graz tanuló régió”⁸ projekt keretében közös regionális tanulási folyamatokat vezettek be az üzemeket és szervezeteket átfogó hálózatok együttműködésének elősegítésével. Ennek az a célja, hogy rajta keresztül a regionális struktúrafejlesztés javuljon, egyúttal növekedjen a régió innovációs képessége. Ezért ebben az összefüggésben gyakran említik a tudásalapú regionális fejlesztést.

„Így viszont értelmezhetjük a „tanuló régiót” egészen operatív módon egy régió átfogó, nem csak közgazdasági, hanem szociális, kulturális és oktatással kapcsolatos fejlesztési, illetve változtatási folyamatok kialakítására tett kísérleteként, amelyben a fontos regionális szereplők regionális fórumok és tanácskozások keretei között együttműködnek, hogy kínálatuk nagyobb mértékben átlátható és egymáshoz jobban igazodó legyen, valamint hogy a közös, egyeztetett fejlesztés kérdéseiben konszenzust érjenek el.”⁹

Josef Scheff, 1999: Lernende Region. Regionale Netzwerke als Antwort auf globale Herausforderungen; Verlag Linde, Wien

Adatok alapja: ADAPT-projekt „Profilierung des Großraumes Graz zur Lernenden Region“, az AMS Steiermark és az esf támogatásával.

⁸ <http://www.kfunigraz.ac.at/bwlwww/lrgerm/default.htm>, ill. Scheff, Josef: Lernende Regionen. Wien 1999

⁹ www.wiper.de

Németország

A német akcióterv része a szövetség egész területére kiterjedő "tanuló régiók – a hálózatok elősegítése" című (2001-től 2006-ig tartó) program a Szövetségi Oktatásügyi és Kutatási Minisztérium részéről (Bundesministerium für Bildung und Forschung, BMBF). Mivel a hatásköröket az oktatási rendszerben többfelé osztották szét, ezért például a közösségeknek, iskoláknak, hatóságoknak, szövetségeknek és vállalatoknak egymással hálózatot kell kialakítaniuk – és együtt kell a képzés új útjait kipróbálniuk. E hálózatok keretében szakmai értekezleteket és konferenciákat tartanak, a projekteket szisztematikusan összehasonlítják, és fényt derítenek a siker tényezőire.¹⁰ A szövetség egész területére kiterjedő projekt teljes költségvetése 118 millió Euró, a regionális hálózatokat 2-5 évig részesítik anyagi támogatásban.

Flensburgtól Bad Tölzig, Aachentől Görlitzig – a tanuló régiók hálózataiban valósággá válik az élethosszig való tanulás. A hosszútávra tervezett regionális képzési hálózatok új minőségű kínálatot teremtenek egyéni hozzáféréssel.

Az élethosszig tartó tanulás lehetővé tételéhez nyitniuk kell az oktatási intézményeknek, hogy a gazdasági, szociális és kulturális élet fontos szereplőivel hálózatot alakítsanak. Ehhez új, rugalmas struktúrákra van szükség, amelyeken keresztül a tanulás életünk egész folyamán át könnyebbé válik. Ezt a változást támogatja a Szövetségi Oktatásügyi és Kutatási Minisztérium (Bundesministerium für Bildung und Forschung, BMBF) "tanuló régiók – a hálózatok elősegítése" című programjával.

A BMBF a szövetség határain belül 71 tanuló régiót támogat, amelyekben az oktatás és ezzel szomszédos politikai területek szereplői modellértékű hálózatot alakítanak ki, egy intenzíven együtt is működnek. A program célja a regionális tanulási kultúra fejlesztése, amely lehetővé teszi az egész életen át tartó tanulást, és javítja a különböző képzési területek közti átjárást.¹¹

A hálózatokban az élethosszig tartó tanulás modellértékű új formáit dolgozzák és próbálják ki. Az élethosszig tartó tanulást egy állandó folyamatnak tekintik, és a képzés folyamatát már nem tagolják önálló és lezárt szakaszokra. Az informális és egyéni tanulási folyamatokat az intézményesített képzési formákkal egyenértékűként kell ösztönözni. Az a cél, hogy a különböző oktatási területek legfontosabb szereplői találkozzanak, hogy együtt dolgozhassák ki a továbbképzés új kínálatát és a regionális stratégiákat. A figyelem a „tanulóhelyek“ informális kompetenciájára és (online tanulási lehetőségeken keresztül megvalósuló) összekapcsolására irányul, hogy az oktatás és az élet különféle területei közti átjárhatóság létrejöhessen. Ezáltal azt remélik, hogy a kis és közepes vállalatokat (KMU) is lehet majd támogatni munkatársaik továbbképzésében, és a regionális innováció is lendületre kap.

¹⁰ Lernende Regionen – Förderung von Netzwerken. Programmdarstellung. lásd: <http://www.lernende-regionen.info>

¹¹ <http://www.lernende-regionen.info/dlr/3.php>, 1.12.2004

A minőségbiztosítást az eredmények átfogó tematikus hálózatokon keresztül történő szisztematikus cseréjén keresztül célozzák meg, amely hálózatok többek között a következő témákkal foglalkoznak:

- Tartós struktúra és szervezeti fejlesztés
- Oktatási marketing
- Tanulás új médiumokkal
- Átmenetek a tanulási és a képzési fázisok között
- Együttműködés a kis és középvállalatokkal

Svájc

Svájcban egy többéves folyamatban, melynek terheit megosztva viselték, megszületett az „Entlebuch bioszféra-rezervátum“. Ez a példa azért szemlélteti jól a helyzetet, mert különösen jól kiemeli a kistérségben működő szereplők részvételének jelentőségét és nélkülözhetetlenségét.

A bioszféra régió koncepciója nem magától értetődő. Ezért ebben az esetben is szükséges volt, hogy a megfelelő fejlesztések előtt az alkalmas definíciókat és a régióban a „bioszféra“ és a „tanulás“ közti érintkezései pontokat megkeressük.

„A bioszféra rezervátumok nagy kiterjedésű, nemzeti jelentőségű kultúra-tájak, amelyekbe különleges természeti tájegységek ágyazódnak. A nemzeti parkokkal szemben a bioszféra rezervátum nem olyan táj, ahonnan az embernek ki kell vonulniuk. Éppen ellenkezőleg: a bioszféra rezervátumok élettérként szolgálnak gazdálkodó emberek számára.

A bioszféra rezervátumok két dologban különböznek más tájaktól:

- A bioszféra rezervátum területén különösen értékes, nagyobb természeti állományok találhatók.
- A lakosság a közös és célzott erőfeszítéseken keresztül keresi annak a módját, hogy jólétben élhessen és gazdálkodhasson anélkül, hogy a sokféle tájat regenerációs képességén túl kihasználja, és többet vegyen el tőle, mint amennyit a föld újra tud termelni.¹²

¹² www.biosphaere.ch

4. A megvalósítás folyamatai

A tanuló régió koncepció középpontjában egy tudásalapú regionális infrastruktúra kifejlesztése áll. A „tanuló régió“-val kapcsolatban különféle elképzelések és fogalom-meghatározások vannak érvényben, azonban mindegyikben közös, hogy a tudást és a tanulást tekintik a regionális fejlődés és változás döntő tényezőjének. Úgy tűnik, annak különösen nagy a jelentősége, hogy nem csak a kínálati oldal, illetve az oktatáspolitikai szervezeteinek együttműködést segítsék elő, hanem hogy a régióban *egy bizonyos téma, illetve egy adott célkitűzés szempontjából fontos szereplőket összefogják*.

A különböző projektek gyakran eltérő szempontokkal és hangsúlyokkal próbálják a tanuló régió koncepciót megvalósítani. Az utóbbi években – amint az előző bekezdésben felvázoltuk – Németországban olyan átfogó projekteket hajtottak végre, amelyek középpontjában az oktatás területén tevékenykedő regionális szervezetek (főiskolák, képzést nyújtó helyek, stb.) összekapcsolódása állt.¹³

Egyik ilyen irányba mutató osztrák kezdeményezés az a burgenlandi konferencia volt, amelyet a felnőttképzésről tartottak 2002 októberében: „*A régióban való tanulástól a tanuló régió felé*“¹⁴. Ennek a konferenciának a célja a regionális felnőtt-képző helyek új irányvonalainak kidolgozása volt, valamint annak elősegítése, hogy kialakuljon a burgenlandi képzőhelyek hálózata. Ez az értekezlet egy olyan folyamatot indított el, amely a regionális továbbképzés újjászervezésével és meghatározásával foglalkozott, és amely jelenleg végső szakaszában van. A folyamatot „bottom-up“, vagyis alulról felfelé alakították ki, és regionális találkozók, előadások/szakértőkkel folytatott viták jellemezték. E fejlődés végpontját egy kész irányvonal-tervezet jelenti, amelyről jelenleg országos grémiumon folyik tovább a vita.

A „tanuló régió“ sikeres megvalósításának feltétele a következő központi jelentőségű kérdések megválaszolása:

¹³ lásd többek között: www.die-lernende-region.info

¹⁴ www.bukeb.at/projinhalt_set.html

(1) „Hogyan tudnak a régiók *kreatív tanulási környezetet* teremteni, hogy képesek legyenek a társadalmi és közgazdasági keretfeltételekre és kihívásokra reagálni?“¹⁵

- (a) Hol találhatók a bioszféra régióban a tanulási lehetőségek?
- (b) Hol találhatók a bioszféra régióban az innovációs lehetőségek?

(2) Kik azok a lényeges *szereplők* (cselekvő alanyok) a régióban, akiknek a segítségével meg lehet tenni az első lépéseket a tanuló régió felé?¹⁶

- (a) Áttekintés (átláthatóság) nyerése a regionális oktatási-, kutatási kínálatról, üzemekről, szolgáltatások kínálatáról (turizmus), munkaerőpiaci-politikai intézkedésekről, közösségekről, projektekről.
- (b) A szereplők kiválasztásakor figyelembe kell venni, hogy a következő funkcióknak teljesülniük kell egy bioszféra régióban:
 - védelmi funkció (a bioszférának hozzá kell járulniuk a tájvédelemhez, ökológiai rendszerek, fajok és genetikai változatok védelméhez)
 - fejlesztési funkció (a bioszférának támogatniuk kell az olyan gazdasági és szociális fejlődést, amely mind szocio-kulturális, mind ökológiai szempontból elviselhető)
 - kutatási funkció (a bioszférának kiemelt helyeknek kell lenniük a környezet kutatása, megfigyelése és a környezeti nevelés szempontjából. A bioszféra rezervátumok világméretű hálózata segítségével lehetőség van a tudományos információk cseréjére.)¹⁷
- (c) Azoknak a központi (regionális) szereplőknek a kiválasztása, akiknél a bioszféra területén a tanuló régióval kapcsolatos kezdeményezésekre képesség és érdeklődés mutatkozik, illetve akiknél már történt ilyen kezdeményezés, és akik ennek következtében multiplikátorként is közre tudnak működni.

(3) Egy „kísérleti terület“ kifejlesztése a felkutatott szereplőkkel való együttműködésben

- (a) a regionális fejlődés jelenlegi fokára vonatkozóan (a terv- és tényadatok közti különbségek)
- (b) a célok közös megtalálására és kidolgozására vonatkozóan (= a regionális súlypontok kidolgozásának folyamata)

(4) Az első közös intézkedések és projektek kidolgozása és elindítása

¹⁵ Ulrich Klemm: Die Lernende Region – Entwicklung von Netzwerken als Leitidee für regionale Bildungsarbeit. előadás 22.10. 2002 / Eisenstadt

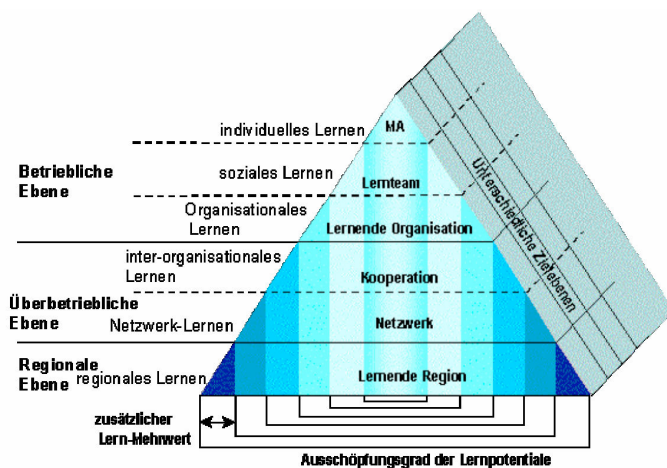
¹⁶ www.wiper.de

¹⁷ www.biosphaere.ch

(5) Az együttműködés formáinak kidolgozása, amelyeken keresztül támogatni tudják a különböző szintű együttes tanulási, tudástranszfer és innovációs folyamatokat¹⁸

- (a) A kommunikációs struktúráknak és a tudástranszfer folyamatainak az elemzése
- (b) Az alkalmas eszközök megválasztása egy regionális tudásközpont kifejlesztéséhez (= regionális tudásterület)
- (c) Új tudásfolyamatok létrehozása az együttműködésen és a részvételen keresztül

A grafikusán ábrázolt, áttekinthető módon strukturált „tanulási piramissal”¹⁹ bemutatjuk azoknak a különböző szinteknek az összekapcsolódását, amelyek lényeges szerepet játszanak egy tanuló régióban folyó tanulási folyamatokban. Az ábra azt is megmutatja, hogy egy tanuló régióban miként keletkezhet – az üzemekben dolgozó egyes emberektől kiindulva – a szervezeteken és az intézményeken át egészen a regionális szintig folyamatosan tanulási többletérték. A piramis alapját a regionális tanulási potenciálok képezik, amelyek a lehetséges innovációk (tudás) alapját adják – a „Zöld Közép” bioszféra régió konkrét esetében az öt *fő kompetenciát* kell figyelembe venni.

jobb ferde: különböző idősíkok

	egyéni tanulás	MA
üzemi szint	szociális tanulás	tanuló csapat
	szervezeti tanulás	tanuló szervezet
üzemek feletti szint	inter-szervezeti tanulás	kooperáció
	hálózati tanulás	hálózat
regionális szint	regionális tanulás	tanuló régió
plusz tanulási értéktöbblet		
a tanulási potenciálok kiaknázási foka		

Ábra: A projekt tanulási piramisa

„Graz nagytérségének tanuló régióvá tagozódása“

¹⁸ Darstellung der möglichen „Lernebenen“ in Form einer sog. Lernpyramide für die Lernende Region Graz:

<http://www.kfunigraz.ac.at/bwl/www/lrgerm/lermpyra.htm>

¹⁹ <http://www.kfunigraz.ac.at/bwl/www/lrgerm/lermpyra.htm>

5. A tanuló régió menedzsmentje

A tanuló régió elgondolásában „(...) új lehetőségek teremtésével (például a tanulási képesség fejlesztésével, új hálózati minták felépítésével) kiszélesítjük a bevont alrendszerek, és ezen keresztül a régió egész rendszerének a cselekvési terét. További jellemző, hogy a változtatási folyamatokkal való kapcsolatra a cselekvés előtt kerül sor“.²⁰

A tanuló régió menedzsmentjét a feladatok összetettsége és a szereplők sokfélesége szerint kell felépíteni. „Az a kérdés, hogy egy régión belül meglévő potenciálok alapján, a tevékenységek és szereplők önszerveződésen alapuló összefogásával és hálózatba foglalásával be lehet-e indítani tartós fejlődési folyamatokat, és lehetséges-e ezek állandósítása“. A kialakítás eszközeinek ezért képesnek kell lennie a különféle kezdeményezéseket integrálni.

„A külső irányítás folyamatait, illetve az egy bizonyos fejlesztési terv szerinti előrehaladást felváltja az adott szociális rendszer önerejéből való fejlődésének ösztönzése, ahol egyúttal annak a lehetőségéről is szó van, hogy azoknak az embereknek, akik ebben a rendszerben dolgoznak és élnek, személyes fejlődésükhöz új perspektívák nyíljanak. Végül azért mégis mindennek előtt az integráló fejlesztési kezdeményezések megvalósításáról van szó – kezdve a személyzet fejlődésénél, a vállalatén és a hálózatén át egészen a régió fejlesztéséig.“ (Scheff, ld. fentebb)

Egy tanuló régió menedzsmentjének szüksége van olyan alkalmas módszerekre és eszközökre, amelyek lehetővé teszik az együttműködést, az innovációt és a (regionális) önirányítást. Ehhez a következőket lehet felhasználni:

- Stratégia kialakítása és célok módosítása (környezetelemzés, portfólió-elemzés, BSC, ...)
- Folyamat-vezérlés: együttműködési és hálózati menedzsment (a vállalat, régió, képzés területén)
- a régió fejlesztése innovációs menedzsment segítségével
- a tanulás irányítása a tudásmenedzsmenten keresztül

„Egy régió fejlődési képessége szempontjából mindennek előtt az alrendszerek tanulási képessége játszik központi szerepet. A tanulás lehetővé teszi mind a cselekvőképesség kiterjesztését, mind pedig a változások új minőségét, és ezen keresztül a rendszer magasabb szintű fejlesztését..“ (Scheff, ld. fentebb)

²⁰ Scheff, Josef: Lernende Region. Wien 1999, S. 49f

6. A folyamat támogatása „balanced scorecard”-dal

Több arra vonatkozó lehetséges eszköz közül, hogy konkrét, régió belüli kísérleti projektek identifikációs és fejlesztési folyamatát miként lehet támogatni, itt a BSC koncepcióját mutatjuk be.

A balanced scorecard (BSC ~ kiegyensúlyozott intézkedés-program) egy üzemgazdasági eszköz, amely a *stratégia gyakorlati megvalósításakor nyújt segítséget* egy szervezetben, illetve egy projekt során. Abban segít, hogy a stratégia több nézőpontját (= dimenzióját) szisztematikusan konkrét célokká alakítsuk át. A BSC akkor alkalmazható, ha egy szervezetnek/projektnek sokrétű a célrendszere: a pénzügyi számok és célok mellett a BSC-vel egymással kapcsolatba lehet hozni ügyfél-, fejlesztés- és belső folyamatperspektívákat is. A BSC lehetővé teszi, hogy projekten belüli/szervezetben belüli pénzügyi és nem pénzügyi mutatószámokat (indikátorokat) megtaláljunk, és ezzel egy időben mérhetővé tegyük a belső és külső perspektívákat.

„A balanced scorecard a stratégia szempontjából fontos célok és mércék felállítását jelenti, valamint olyan akcióprogramoknak a meghatározását, amelyek célja, hogy a stratégiákat feldolgozható, konkrét célokká alakítsa át, és e célok elérését mérhetővé tegye. Azért ,balanced’ az eljárás neve, mert a sokféle dimenzió figyelembevételével a jelenlegi helyzet kiegyensúlyozott képét képes bemutatni. Ösztönzi a célokban való megegyezés folyamatát, és az intézkedések részletes tervezését. Ezért mind vezetései, mind pedig kommunikációs eszköznek alkalmas.”²¹

Mielőtt e pénzügyi és stratégiai eszközzel elkezdenénk dolgozni, előzetesen néhány dolgot tisztázni kell: mivel a BSC az összekötő elem a stratégia és az operatív megvalósítás között, először az (egyértelmű) stratégiának kell meglennie, másodszor pedig meg kell határozni a projekt, illetve a szervezet szempontjából lényeges dimenziókat.

A „Zöld Közép” bioszféra régióval összefüggésben végig kell gondolni továbbá, hogy a régió ne lépjen fel önmagába zártan cselekvő alanyként. Sokkal inkább azt ajánljuk, hogy sürgősen válasszák ki a már létező projektek, cégek, a különböző szereplők ambícióinak *mintaértékű példáit*,

²¹ Eschenbach, Rolf: Führung der Nonprofit Organisation. Stuttgart 2003, 59

amelyek így egybegyűjtött energiája új tevékenységek formájában hozzájárul a bioszféra régió stratégiai céljainak megvalósításához (a fő kompetenciák aktiválásának, erősítésének és kihasználásának értelmében). Ezzel nem csak a képzési tevékenységek általános „hálózatát“ találjuk meg, hanem a háló példaértékűen hatékonyra váló „csomópontjait“ is, amelyek fejlesztése támogatásban részesül. Ezzel elősegítjük a régió belső fejlődését, valamint a megkülönböztethetőségét (versenyképességét), és egyúttal a funkcionális összekapcsolódást (interakcióját) más régiókkal szemben.

A JORDES+ projekt eredményeiből le lehet vezetni azokat a víziókat és stratégiai célkitűzéseket a megállapított fő kompetenciák különböző területein, amelyek megvalósítására csoportokat képeznek a szereplőkből egy vagy több példaértékű projektben a műhelymunka (workshopok) során. A célkitűzések megvalósítása közben megvalósuló közös tanulást a BSC-vel lehet tervenként irányítani.

Ilyenféle tervek lehetnek például a „megújuló energia/környezeti technológiák“ fő kompetencia területéről a „Reed“ projekt („Nád“, Neusiedl/See), vagy a szélenergiába fektetett tekintélyes beruházás (Petronell-Carnuntum). A „védett zónák és nyitott térségek“ területén egészen különleges alkalom kínálkozik a pontosabb megfigyelésre és tanulásra az Entlebuch bioszféra rezervátumban: a Bécs és Pozsony nagyvárosi régiói között elhelyezkedő „Zöld Középnek“ (nagyjából a Duna-menti Nemzeti Parknak) speciális problémával kell szembenéznie a természetvédelem és a termőföld használat érdekének ellentéte miatt, amiből egészen sajátos helyszíni feltételek következnek.

A BSC-ben a folyamatok sorrendje a következő négy lényeges szinten köti össze a tevékenységeket, stratégiákat és célokat:

- eszközök (a szervezet, üzem, projekt és régió alapjai és potenciáljai...)
- szervezet (struktúrák, menedzsment kompetenciák, részek és intézkedések stb.)
- piacok és az ügyfelek szempontjai (szolgáltatások címzettjei, vásárlók, stb.)
- siker (üzleti célok, minőségi és mennyiségi célok, amelyeken a stratégiai tervek megvalósítását le lehet mérni)

Az egyik lehetséges példát (a nád újratermelődő nyersanyagként való felhasználását, vagy még alapvetőbben: a megújuló energia ellátó és ártalmatlanító rendszereinek felépítését) tekintve a következőképpen lehet megtervezni a központi célokat és folyamatokat ezen a négy különböző szinten:

Siker	A lakosság egyetértése	Az értékteremtés fokozása	Anyag-körforgások		
Piac/Ügyfél	<table><tr><td>Regionális szolgáltatások</td><td>Termékek, a fogyasztás csökkentése</td></tr></table>			Regionális szolgáltatások	Termékek, a fogyasztás csökkentése
Regionális szolgáltatások	Termékek, a fogyasztás csökkentése				
Szervezet	Központ és részesedés	Program, kommunikáció, stb.	Kutatás, képzés, média ...		
Eszközök	Egyéni kezdeményezés, politikai akarat	Megújuló energia, újratermelődő nyersanyagok	Projektek, cégek, város ...		

7. Hálózat kialakítása a tanuló bioszféra-régió ösztönzésére

Az elmélettől a gyakorlatig vezető út az esettanulmányok kiválasztásán és a szereplők együttműködésén át vezet: egy régió – a határain belül mindig meghatározottan – cselekszik a szereplőin keresztül, azonban nem lehet azonos beállítódást és együttes cselekvést elvárni a szereplőktől egy előre megadott koncepció alapján. A „Learning Region“ modul eredményeképpen ezért nem arra kell javaslatot tenni, hogy a „tanuló bioszféra régiót“ miként kell strukturálni, illetve miként kell (mindkét jelentésben) képezni – hanem hogy miként lehet olyan *impulzusokat* adni, amelyek a tanuló régió irányába visznek. Egy ilyen fejlődés elősegítésére nem kell az összes lehetséges szereplőt már kezdéskor hálózatba foglalni, és a közös cél elérésére kötelezni. Sokkal realisabbnak és hatékonyabbnak tűnik, ha kiválasztjuk a szereplők egy csoportját, és úgy hozzuk össze őket, hogy a saját adott célkitűzéseik eléréséért való tevékenységük a jövőbeli együttes projekteket vagy tevékenységeket kedvezően befolyásolja.

A keresés és elemzés folyamata során ezért különválogattuk azokat a különféle tevékenységeket és programokat, amelyek a bioszféra régió kompetenciaterületeire vonatkoznak (megújuló energia, mezőgazdaság, turizmus, védett területek, „bridging“):

Ide tartoznak többek között:

- Az osztrák „UNESCO-bioszféra régiók“ (Fertő-tó, Bécsi erdő, Kleines Walsertal)
- Az LA21-községek²² tevékenységei (helyi agenda 21)
- a megvalósítás lépései az osztrák fenntarthatósági koncepcióval összefüggésben
- területi foglalkoztatási paktumok (határon átvívelő paktum-megállapodás Burgenland és Nyugat-Magyarország között 2004 tavasza óta érvényben)
- EU-régió Burgenland - Nyugat-Magyarország
- INTERREG-projektek (új: UNIREGIO)
- BMWA-program „STRAPAMO“ konkrétan négy bioszféra célra vonatkozó projekttel (TESKA, INTERFOOD, SREP, ÖKONET)
- BMVIT-program „Fenntartható módon gazdálkodni“

²² U. Kozeluh/M. Ornetzeder, 2004: Lokale Agenda 21 Prozesse in Österreich: Neue Formen partizipativer Demokratie? Wien

- ERASMUS-projekt „Intenzív kurzusok a termőföld felelősségteljes használatáról és a regionális fejlesztésről“
- Kutató- és oktatási hálózatok (BOKU, Academia Danubiana, FH Eisenstadt ...)
- EU-projektek (BOKU, Hartbergi ökopark) ECOSITE
- Tervezetek Neusiedl/See-re vonatkozóan: „Reed“ ecosite-projekt (a nád felhasználása)
- A CENTROPE európai régió fejlesztési koncepciójának stratégiái, célkitűzései és súlypontjai

E csoportok szakértőivel folytatott előzetes megbeszéléseken a jövőbeli együttműködés lehetőségeit és a hozzá kötődő érdekeket kutattuk. Nem csak a tartalmi vonatkoztatási pontok képeztek fontos mércét a munkában, hanem mindenek előtt a tervek futamidői abból a szempontból, hogy egy jövőbeli együttműködés esetén fennálljon a lehetőség a szinergiák kialakulásának és középtávú hatékonyságának.

A lehetséges együttműködő partnerek számának előzetes csökkentése az ERASMUS-IP „Soil, land use and regional development“ kezdő rendezvényének keretében Neusiedl/s.-ban rendezett műhelymunka során történt meg (2004. november 5-én; a résztvevők a régióból érkeztek, valamint Bulgáriából és Szerbiából; a „Learning Region“ koncepciót és a lehetséges hálózatok kialakításának perspektíváit J. Hochgerner mutatta be). Ezt követően megegyeztünk az IP (Bécsből és Pozsonyból érkező) képviselőivel, a BIC-kel (Eisenstadt), a WIBAG-gal, az IFF-fel (Bécs), és az EUREA-val (Pozsony) egy záró workshop megrendezéséről december 2-án Bécsben, ahol a ZSI a további projektekről is fog információkat közreadni (különösen: EU-Network of Excellence PROLEARN, valamint LA21-folyamatok).

A workshopon résztvevő projektek, illetve cégek képezik az írás előbbi részeiben már említett „hálózati csomópontokat“, amelyekből a projektek, illetve cégek széles regionális és nemzetközi jelentőségű tevékenységekbe való bevonása miatt fontos impulzusok indulnak ki a Bécs-Pozsony-Győr tanuló bioszféra régió számára. Mindenki kinyilvánította együttműködési szándékát, és részt vesz a bioszféra régió témáira (kompetenciáira) vonatkozó többéves projektben. A következőkben ezen együttműködő partnereket (ERASMUS IP; BOKU és Academia Danubiana; PROLEARN; UNIREGIO; TESKA; EUREA), legfontosabb céljaikat és lehetőségeiket írjuk le röviden.

ERASMUS – IP „Soil, landuse and regional development“

A „termőföld felelősségteljes használata és a regionális fejlesztés“²³ intenzív program egy továbbképző projektet takar, amelyet a földműveléstani egyetem (Universität für Bodenkultur BOKU) indítványozott, és amelyet az ERASMUS EU-program támogat.

Az IP célja, hogy bizonyos ökológiai rendszereket minőségi és mennyiségi szempontból is biztosítson. 2004-től kezdődően három éven át a Fertő-tónál (Neusiedl/See) hat Duna-menti országból érkező végzett egyetemisták és doktoranduszok intézkedéseket fognak kidolgozni a tudomány és államigazgatás területének képviselőivel a talaj kimerülésének megakadályozására. Az IP-ben a jelenlegi talajkihasználás alapjait oktatják, az ismereteket felülbírálják, és bizonyos normákhoz igazítják. Három év múlva ismertetni fogják a termőföldek fenntartható használatának módszereit, és a régióban való gyakorlati megvalósítás új útjait pedig el fogják terjeszteni. Az IP víziója egy szakértői csoport (experten-community) létrehozását célozza meg, ahol a tagok megosztják szakismereteiket, új tudást építenek fel, és a három év során kicserélik tapasztalataikat.

A BOKU és az Academia Danubiana

A földművelési egyetemnek (Universität für Bodenkultur, BOKU) hagyományosan jó kapcsolatai vannak a magyarországi egyetemekkel (mindenek előtt a nyugat-magyarországiakkal), és a szlovák egyetemekkel. Ez az egyetem fő szakmai hangsúlyaival és stratégiai céljával „BOKU goes East“ fontos és erős partnerként vesz részt számos FuE-projektben, innovációs tervben és céges együttműködésben.

A BOKU számos más egyetemhez, de NGO-khoz, vállalatokhoz, kommunákhoz és regionális szervezetekhez való kapcsolódási pontjainak egyike a 2003-ban egyesületként alapított „Academia Danubiana“. Ez a szervezet kapcsolódási pontként viselkedik egyetemek, városvezetések, vállalatok és civil kezdeményezések között a Duna térségében. Az Academia Danubiana többek között együttműködik Neusiedl am See településsel egy projektben, amelynek célja, hogy a kipróbált ECOSITE-konceptióhoz (Hartbergi ökopark /Steiermark; amely a BOKU közreműködésével született meg) kapcsolódva a jövőben a tó körüli nádat fenntartható használatra hozzáférhetővé tegye („Ecosite“²⁴ Reed“).

²³ Az Erasmus program keretében, amely a Sokrates alprogramja, az ehhez a kurzushoz hasonló, végzett diákok számára indított kurzusok nyerhetnek támogatást. A résztvevők ezért „kreditpontokat“ kapnak az ECTS-ben (European Credits Transfer System).

²⁴ Ecosites (=Bemutató központok): Egy ecosite-nak az a jellemzője, hogy a funkciókat az adott régió klimatikus, kulturális, közgazdasági és szociális adottságaihoz igazítja. Az Ecosite-konceptió megvalósítására láthatunk sikeres példákat Európában, az USA-ban és Ausztráliában is.

A „nádnek“ mint újratermelődő nyersanyagnak új felhasználási lehetőségeit lehetne egy új ökológiai tudásközpontban kifejleszteni. Ezen kívül egy ilyenfajta központ a Győr-Pozsony-Bécs bioszféra régióban további feladatokat is el tudna látni:

- Kompetenciaközpont/ a nád fenntartható felhasználásának kutatási központja
- A nádtechnológiák bemutató központja
- Látogatóközpont/környezeti nevelés
- A regionális fejlesztés elősegítése
- Javaslatok új turisztikai kínálatra

A környezeti nevelés és kutatás mellett különös figyelmet kellene fordítani a fenntartható gazdasági formákra. Az új nádtechnológiák megoldást kínálnak a vállalatok számára. „A vállalatoknak eközben környezeti menedzsmentjükben a környezeti egyensúlytól a körforgásos gazdaság koncepciójáig és a „passzív ház“ és alacsony energiafelhasználású építési mód anyagáramlásáig támogatásban kellene részesülniük.“²⁵

PROLEARN – Network of Excellence „Professional Learning“

A ProLearn egyike a két EB által a 6. keretprogramban támogatott, az eLearning-et elősegítő NoE-nek (IST-program / Information Society Technologies). A ProLearn figyelme központjában az legújabb médiára és technológiára épülő továbbképzés áll. Célja a továbbképzés területén való kutatás és az ipari partnerek közti kapcsolat megteremtése azzal a céllal, hogy egyrészt a kutatás és az egyetemi képzés között, másrészt a vállalati tréning és továbbképzés között meglévő rést kitöltse.

A munka egyik része egy virtuális kompetencia-központ létrehozására irányul (VCC). A VCC válaszol a továbbképzés terén jelentkező új követelményekre, és támogatást nyújt a tudáscserében és az online tanulási folyamatok fejlesztésében. Olyan vállalatok és szervezetek számára, amelyek az eLearning-ben és az online hálózatokban érdekeltek, különféle eszközöket bocsát rendelkezésre, amelyek az információ- és tudáscserét, illetve a világhálón alapuló tanulást, hálózati menedzsmentet és hálózati kommunikációt támogatják.

²⁵ Ecosite-Reed, Konzept 14.09.04

UNIREGIO – Egyetemek és régiók

Az UNIREGIO az Interreg IIIA programsorozat egyik projektje, amelyet egyetemek profilja kialakítására és a regionális fejlesztésben a tudástranszfernek szenteltek. A projektet a Klagenfurti Egyetem Interdiszciplináris Kutatás és Továbbképzés Tanszékének (IFF) Város, régió és térségfejlesztés szekciója vezeti Bécsben.

A regionális fejlesztés témáját az Ausztria és Nyugat-Magyarország határon átlépő térséggel kapcsolatban még csak kevéssé dolgozták fel a bécsi egyetemeken és főiskolákon. A projekt keretei között azt vizsgálják, hogy az egyetemek és főiskolák miként hajtanak végre bizonyos feladatokat a regionális fejlesztés területén (a „Vienna Region“-ben és Nyugat-Magyarországon), és a regionális fejlesztés oldaláról milyen együttműködési igény tapasztalható.

A projekt célja, hogy összehasonlítsa a nyugat-magyarországi egyetemeket és az osztrák partnereket a tudományos know-how szempontjából, valamint azt vizsgálva, hová helyezi az egyik, és hová a másik egyetem a fő hangsúlyt, valamint hogy a szakmai kapcsolatok keretfeltételein javítani tudjanak. Ez a projekt a tudósok és a felsőoktatási intézmények közti hálózat kialakítását szolgálja mindkét oldalról. Mindez annak a lehetőségét van hivatva elősegíteni, hogy a jövőben a sokoldalú együttműködés erőteljesebben lehessen jelen ebben a régióban. Az UNIREGIO-projekt nem csak a további együttműködési projekteknek ad lendületet, hanem e régió gazdasági fejlődésének és jövőbeli képességeinek is. Az „tudásalapú térségi fejlődés“ elgondolása képezi e folyamat számára a kontextust.

BIC Eisenstadt –TESKA-projekt

A TESKA egy az osztrák BMWA által a STRAPAMO²⁶ programvonalban támogatott projekt, amely az Ausztria és Szlovákia közti határon átnyúló együttműködések életre hívásának célját szolgálja. A TESKA a „Megújuló energia technológia transzfer Szlovákiába (fő hangsúly a biomasszán) az Ausztriával való határon átnyúló kooperáció és üzletek elősegítése céljából“ („Technologietransfers von erneuerbarer Energie (mit Schwerpunkt Biomasse) in die Slowakei mit dem Ziel der grenzüberschreitenden Kooperation und Geschäftsanbahnung mit Österreich (A)“ lehetőségeivel foglalkozik.

²⁶ Strapamo: Program Közép- és Kelet-Európával közös stratégiai kutatási és technológiai partner-kapcsolatok kialakulásának támogatására. A Gazdasági Minisztérium 2002 őszén indította el ezt a technológiai és kutatási programot az új EU-tagállamokkal kialakítandó partneri kapcsolatok támogatására.

A projekt fő koordinátora a BIC Burgenland, együttműködő partner a BIC Bratislava; további partner négy vállalat Ausztria és három Szlovákia részéről. A közös cél a határ menti vállaltok erősítése, amelyhez a háttér Szlovákiának – Ausztria egyik legfontosabb közép-európai technológiai partnerének – az EU-hoz való csatlakozása jelenti.

A TESKA technológiai-ipari feladatai a megújuló energia területén való együttműködés létrehozását jelentik, ahol a fő hangsúly a biomassza energetikai értékesítésére esik. A részt vevő cégek előállítók és a know-how birtokosai, akik egy határon átnyúló hálózat kialakításán keresztül a megfelelő FuE- intézményekkel is együtt tudnak működni. A piaci lehetőségeket részleteiben megvizsgálják a megújuló energia területén, és stratégiákat fejlesztenek ki arra, hogy megvessék a lábukat a szlovák piacon, illetve a határon átnyúljanak.

A projekt céljai:

- Az előállítók és a know-how-tulajdonosok közti együttműködés kialakítása a megújuló energia területén, ahol a hangsúly a biomassza értékesítésére esik
- Stratégiák és koncepciók kidolgozása a megújuló energia erőteljesebb alkalmazására Szlovákiában
- Intézkedések és stratégiák kidolgozása a fahulladék energetikai hasznosítására
- A szlovák partnerekkel való joint ventures lehetőségek felülvizsgálata a biomassza és a megújuló energia területén
- Olyan osztrák cégek termelési hálózatainak fejlesztése, akik ilyen létesítményeket gyártanak.

WIBAG – térségi foglalkoztatási paktum Burgenland és Nyugat-Magyarország között (TEP)

A térségi foglalkoztatási paktumok regionális partnerségek a munkaerő-piaci politikának és a foglalkoztatáspolitikának más politikai területekkel való összekapcsolására a régió munkapiaci helyzetének javítása céljából. Az együttműködés a munkahelyek biztosítását és teremtését, a támogatás eszközeinek és az élettérnek a tartós biztosítását támogatja.

A burgenlandi foglalkoztatási paktumot 2001-ben alapították, fő partnerek Burgenland tartomány és az AMS. A Győr-Moson-Sopron megyei munkaügyi hivatal, a burgenlandi munkaerő-piaci szolgáltató (Arbeitsmarktservice Burgenland) és az "Alpokalja" Kistérségi Egyesülés 2004. április 21-én aláírták Lövő Kistérségének határon átlépő foglalkoztatási paktumát. A dokumentum szerint elsőbbséget élvez a határon átnyúló együttműködések létrehozása, valamint a gazdaság és az emberi erőforrás folyamatos fejlesztése.

EUREA – Cross Border Cooperation (CBC)

Az EUREA egy szlovák non-profit szervezet, amely különösen a Pozsony vonzáskörzetében fekvő falvakban tapasztalható szuburbanizációs hatások problematikájával foglalkozik. Az EUREA egyik projektje a „Cross-Border-Cooperation“, emellett közreműködik többek között egy PHARE-projektben is („Partners in United Europe“).

Mivel Szlovákiában lehetségesek az INTERREG IIIa-projektek, az EUREA olyan partnereket keres ezekhez a tervekhez, akiknek különösen a (szenny)vízproblémák megoldásában kell segédkezniük. Bizonyos információk ezzel kapcsolatban a műhelymunka során azonnal gazdát cseréltek; a további együttműködés kívánatos és lehetséges a műhelymunkát lezáró vitatkozás során kidolgozott fő témákkal kapcsolatban.

8. „Tanuló régió“ záró workshop és további tevékenységek

A szociális innovációs centrum 2004. december 2-án egy workshopot szervezett a *Tanulás a régióban – „Zöld Közép“ tanuló régió* témában. A rendezvény azzal a céllal hozta össze a régió szereplőit, hogy megerősítse a hálózat kialakításának szándékát, és hogy megteremtse a kiindulási pontot a jövőbeli közös tevékenységekhez.

A workshop tárgya a Bécs-Pozsony-Győr háromszögben található tanuló bioszféra régió volt. A régió szereplőit meghívtuk, hogy mutassák be projektjeiket és a tanulásra, illetve a továbbképzésre vonatkozó tevékenységeiket. Az információcsere és a vita középpontjában a témák tartalmának kialakítása és a képzési erőforrások kihasználásának lehetőségei álltak a környezettechnológia/megújuló energia, biotermékek/mezőgazdaság és fenntartható közlekedés / turizmus területén. A workshop célja az volt, hogy megtalálják azoknak a jövőbeli tevékenységeknek a kiinduló pontjait, amelyeket két vagy több szereplő közös érdekében együtt jobban végre lehet hajtani, mint külön. Különös figyelmet fordítottak a határokon átnyúló tevékenységekre, de az Ausztrián belüli új együttműködések lehetősége után is kutattak, és ezek létrejöttét elősegítették.

Az érdeklődés középpontjában

- a különböző tevékenységek és kompetenciák megismerése,
- annak elemzése, hogy milyen eszközök állnak rendelkezésre a meglévő források hálózatának kialakítására, és
- a lehetséges együttes tevékenységekről folytatott vita állt.

Az Agendát téma szerint két részre osztották: Az első blokkot a regionális oktatás területét érintő prezentációk alkották, a másodikban olyan projekteket mutattak be, amelyek regionális gazdasági témákat ölelnek fel. Mindegyik prezentációt megvitattuk a bioszféra régió öt fő kompetenciával való kapcsolat szemszögéből.

1. rész	ERASMUS intenzív program (BOKU) – “Soil, landuse and regional development”
PROLEARN (ZSI) – „Virtual Competence Centre”
UNIREGIO (IFF) – Az egyetemek és a regionális fejlesztés
2. rész	TESKA (BIC) – Megújuló energia és technológiatranszfer (Ausztria – Szlovákia)
TEP (WIBAG) – Burgenland - Nyugat-Magyarország határon átlépő paktum
CBC (EUREA) – „Cross-Border-Cooperation”

A „Lernende Region“ workshop résztvevői a „Zöld Közép” régió szereplői voltak, valamint a területfejlesztés és képzés területének szakértői.

Juraj Berdis	Építészkar/STU Bratislava
Dragana Djapa	Műszaki Egyetem Bécs/ Belgrádi Egyetem
Judith Feichtinger	ZSI/Technika & Tudás
Sanna Harringer	ZSI/Technika & Tudás
Josef Hochgerner	ZSI / Tudományos vezető
Margit Hofer	ZSI/Technika & Tudás
Bruno Kracher	WIBAG/TEP
Werner Kvarda	BOKU
Michael Musäus	WAFF
Matus Straka	EUREA
Gerhard Strohmeier	IFF/ Város, régió és térségfejlesztés szekció
Claudia Ziehaus	BIC Burgenland GmbH.

A résztvevők bemutatták jelenlegi tevékenységüket, hogy kapcsolódási és csatlakozási pontokat hozhassanak létre a többi szereplővel és az ő tevékenységeikkel. Végül megbeszéltük az együttműködés lehetőségeit és a közös tevékenységeket.

A workshop valamennyi résztvevője érdekeinek és kompetenciáinak optimális találkozási pontjaként a vita során a tematika következő fő pontjai kristályosodtak ki (melyek közül egyértelműen a „megújuló energia“ emelkedett ki):

- (1) „Megújuló energia“
- (2) „Közlekedés és mobilitás“
- (3) „A fejekben létező határok“

A megújuló energia nemcsak az öt legfontosabb kompetencia egyike, amelyeket a bioszféra régió számára megállapítottak. A jövőbeni fejlesztések szempontjából döntő gazdasági feltétel is egyben. Ez az egész világra érvényes (A Kyotói Jegyzőkönyv határozatai – ha kötelezőek – 2004. március 10. óta az Európai Unió érvényes közösségi jogának részét képezik, így Ausztria, Szlovákia és Magyarország számára szintén kötelezőek), regionális nagyságrendben.

A szociális-közgazdasági fejlesztés valamennyi középtávú, körülbelül 2020-ig megtervezett scenáriójában azzal kell számolni, hogy az ásványi olaj termékek egyre dráguló elégetésének, és ennek ökológiai hatásainak meg kell keresni az alternatíváit az energiafelhasználás és ártalmatlanítás területén. Figyelembe kell venni az EU régi és új tagállamai közti határmenti régióban tapasztalható, jelenleg még óriási árkülönbségeket, és az ezekből eredő, az energiafelhasználás területén jelentkező egyéni és intézményi, valamint üzemi viselkedésre vonatkozó következményeket. A viselkedésmódok, vásárlási minták és új (energiáért és energia által való) termelési módok (meg)tanulása az elkövetkező években nagy jelentőségű kérdés lesz a regionális közgazdaság számára éppen úgy, mint az identitás és a régió szociális jellegű struktúráihoz való tartozás kialakulásának formái szempontjából.

A „megújuló energia“ területének ezért a viták során, a lehetséges együttműködésen keresztül, központi jelentőséget és kiemelkedő aktualitást tulajdonítottak. Ebben a döntésben egyrészt a tervezett „Zöld Közép“ bioszféra régió központi igényei tükröződnek, másrészt a legtöbb partnerszervezet tevékenységei. A fentiek további hatását látjuk abban, hogy éppen a „megújuló energia“ területén jelenleg a regionális szereplőknél (politika, tudományos élet ...) erős érdeklődés tapasztalható, és igény van a szervezeti és határokon átlépő tanulási folyamatokra is.

Jelenleg a partnerek közül a BOKU (hangsúly a megújuló nyersanyagokon), BIC és IFF foglalkozik ezzel a témával; a ZSI keretei között tanulmányokat folytatnak az energiával való takarékoskodás kérdésében, és az épület használojának szerepéről az alacsony energiafelhasználású lakóhelyek fejlesztésében (az BMVIT „fenntartható módon gazdálkodni“ programjában). A BIC Burgenland TESKA-projektjével már határon átnyúló együttműködést épített fel a „megújuló energia“ területén. Az IFF a UNIREGIO-projekt keretében elemzi a tudomány régió belüli legfontosabb kérdéseit, és az „alternatív energiaformák“ témájának szenteli magát. A vita során elhangzott az a javaslat, hogy szükséges lenne a „tanulás a megújuló energiáról“ témát a know-how-transzferre, a tapasztalatcserére, a tudatosítás folyamataira és a regionális együttműködések kialakítására korlátozni.

A tudás tényezőjére alapozva a „tanuló régiók“ megteremthetik „a tudás új infrastruktúráit“, és kiterjeszthetik a regionális továbbfejlődés lehetőségeit. Ezekhez az infrastruktúrákhoz nem utolsó sorban hozzátartozik a mobilitás, a határzónákban lakók, foglalkoztatottak és átutazók találkozásainak formái, gyakorisága és szociális minősége. Erre vonatkozóan is (a „fejekben létező határok“ lebontására, a szellemi, illetve szociális mobilitás elősegítésére) közös munkatervet kell kialakítani.

A szereplők közti hálózat tevékenységei és tematikája

- Megegyezés született, hogy a workshop valamennyi résztvevője részt fog venni az ERASMUS-IP szemináriumának keretei között (2005. áprilisában) megrendezendő „Jövőkutató konferencián“ az együttműködés felé vezető következő lépésként.
- Ugyanez a célja annak az együttműködésnek, amely a tervezésre és egy további, a megújuló energia területére összpontosító IP tervezésére és előterjesztésre irányul.
- Projekt tervezése a „Regional Governance“ kutatási területen a folyamatban lévő „Citizens and governance in the knowledge-based society“ EU-program pályázati kiírás keretében.
- Kínálat és tréning az új tanulási és kommunikációs technológiák kihasználására (Cél: „A tudást megosztani“ és a tapasztalatokat bővíteni; Célcsoportok: a kulcsszereplők, felhasználók, politikusok, államigazgatás).
- Megfelelő tananyag létrehozása és alkalmazása a határon átlépő foglalkoztatási paktum képzési intézkedéseinek keretén belül
- Határon átlépő projektek tervezése a megújuló energia, az energia hasznosítása, ökológikus viselkedés, regionális/helyi identitás a kistérségekben témakörökben. A munka során a közvetlen igényeket kell feltárni, az LA21-folyamatok ehhez mind informatív tapasztalati anyagot, mind pedig az együttműködéshez kiindulási pontot biztosítanak.